

HISTORIENS MÆND OG KVINDER I GRØNLANDS TJENESTE

SAMUEL PETRUS KLEINSCHMIDT

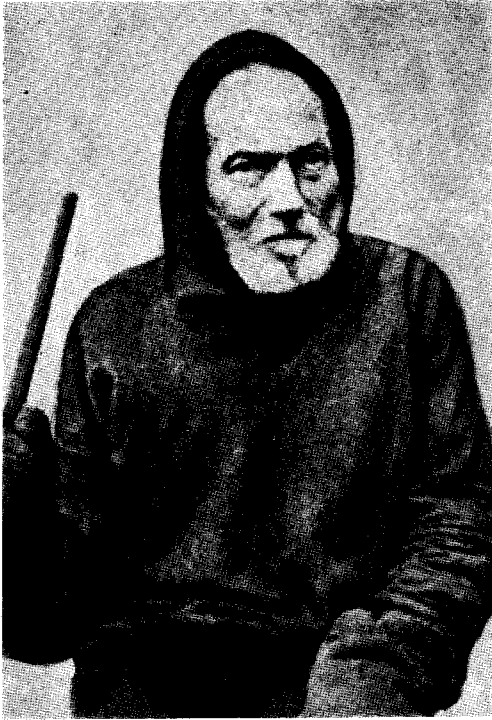
27. februar 1814—9. februar 1886

Det er helt rigtigt, at der kun findes et afbleget fotografi og en blyantstegning, ikke noget farverigt maleri, af Samuel Kleinschmidt, en beskeden tegning i gråt og hvidt og sort, ikke prangende, men ligetil og klar. Sådant var han, vel nok den ejendommeligste skikkelse i kolonisationens historie. Fra billedet ser et par klare, kloge øjne fremad under de lave øjenbryn og den let rynkede pande, der fortsættes af den hvælvede isse. De lange grå tindinghår og det korte, let bølgende skæg omkranser ansigtet og afdækker kun som en antydning mundens milde drag. Anorakkens bløde folder understreger indtrykket af „stille storhed“.

Han var født i Grønland i et herrnhuterhjem, blev opdraget i herrnhuterkredse i Grønland og i Europa og virkede til at begynde med i den herrnhutiske mission. Denne mission var begyndt i 1733. Egentlig var den tænkt som en hjælp for Hans Egede; men i stedet for anlagde herrnhuterne deres egne pladser og havde efterhånden fem. Ofte i skarp strid med den kongelige mission virkede herrnhuterne. I overensstemmelse med de regler, der gjaldt for den herrnhutiske brødremenighed, knyttede de grønlænderne til stedet ved et fast, næsten kontrolleret fællesliv. Som et barn af pietismen understregede de den levende tro igennem vækkelsen og den enkeltes ret og pligt til i kraft af denne vækkelse at forkynde ordet.

Den skrappe kirketugt kunne nemt føre til tyranni og passede i længden dårligt til det grønlandske samfunds økonomiske vilkår. Derfor blev grønlænderne på herrnhuterpladserne i løbet af 1800-tallet temmelig fattige og forarmede. Måske var det dette, der drev Kleinschmidt bort fra denne kreds, måske var det den tvang, man udøvede over for ham. Under alle omstændigheder brød han totalt med herrnhuterne i 1859 og blev straks ansat som lærer ved Godthåb seminarium. For ham var dette vel nok et skifte i det ydre, men ikke en ændring af hans mål. Grønlændernes udvikling til viden og selvstændig meningsdannelse, levende tro og tillid til sig selv var det, hans virke sigtede imod.

Selvlært var han, og lærd blev han; men netop som selvlært beholdt han nær kontakt med livet omkring sig. Han levede så nært op til det, han kunne — på grønlandsk vis. Som barn lærte han sproget på naturlig måde. Selvom han fra sit niende år til sit seks og

Samuel Kleinschmidt

tyvende var i Europa, genopfriskede han med forbavsende hurtighed sin kunnen, så han som få før ham beherskede sproget i tale og skrift. Gennem sprogstudier — latin og dansk — nåede han til systematisk tænkning over sprog og deres struktur. På dette grundlag gav han sig til at finde ud af det grønlandske sprogs logiske system i detaljerne og i helheden. 1851 udgav han sin *Grammatik der grönländischen Sprache*, der med eet slag vendte rundt på alt studium af de eskimoiske sprog.

Kleinschmidt var vel ikke den første, der beskæftigede sig med disse sprog. Til at begynde med havde man søgt at presse det grønlandske sprog ind i den latinske grammatiks system. Men det opførte sig der som en hund i et spil kegler. Svært var det også at få den grønlandske, lidet skarpt afgrænsede lyd betegnet tilstrækkelig klart ved hjælp af det latinske alfabets relativt få

tegn. Gentagne gange havde lærde sprogkyndige forsøgt at bringe orden til veje på begge områder; men et blivende resultat nåede man aldrig til. Følgen var, at det grønlandske sprog blev skrevet ganske tilfældigt, kort sagt: et ortografisk og grammatisk kaos. Da nu mængden af skrifter både på tryk og i afskrifter steg i antal, og undervisningen i skolerne måtte forlange en vis normalisering, var ønsket om et fastere system meget stærkt.

På denne baggrund kom Kleinschmidts grammatik og hans retskrivningssystem til at virke som en genial løsning af en håbløst indfiltret opgave. Han gik ud fra det eneste rigtige, sproget selv, og byggede derefter systemet op ved at gå fra element til konsekvens. Med et genialt greb forenede han formlære og retskrivning og nåede gennem den sidste at fastlægge udtalen. Ved en kombination af accenter, vokalforbindelser, særlig „stum“ anvendelse af t, g og v, ved skabelsen af det særlige tegn for den karakteristiske eskimoiske lyd: gr:rg „k“ fik han udtalen også med hensyn til længde og tryk fastlagt i retskrivningen. Samtidig gjorde han det muligt at finde frem til de lange sammensætningers bestanddele ved, at grundformerne gennem de ovennævnte bogstavkombinationer og accenter så at sige altid titter frem. I den grad er systemet logisk bygget op, at man ikke kan foretage nogen større ændring, uden at det hele falder sammen. Det bruges den dag i dag; men det er svært at beherske til fuldkommenhed.

Kleinschmidt var den levende forkæmper for det grønlandske sprogs ret, og dette standpunkt hævdede han med streng konsekvens. Han modarbejdede derfor bevidst udvidelsen af kundskaber i dansk i Grønland. Det var ikke, fordi han nationalt set var imod det danske sprog. Men sammen med de skiftende seminarieførstandere i Godthåb mente han, at der kunne skabes noget særlig grønlandsk på grønlandsk, og at dette måtte have eneret, uden at han og de andre så de økonomiske og sociale følger af dette standpunkt. På grønlandsk skulle undervisningen foregå. I lærebøger på grønlandsk satte han seminaristerne i Godthåb, hvor han 1859–86 var lærer, i kontakt med livet gennem deres eget sprog. For utalte rækker af kateketer kom han til at betyde inspirationen til fremtidens gerning, i skolen såvel som i livet.

Den grønlandske ordbog blev nyskabt af Kleinschmidt efter den nye retskrivnings og den nye orddannelseslæres principper. Samtidig gik han i gang med en ny oversættelse af bibelen, et sisyfusarbejde, som han da heller ikke nåede at fuldende.

Det grønlandske sprog var for ham eet med livet i Grønland, d. v. s. det grønlandske levesæt; thi gennem sproget finder livet også sit udtryk. Denne helhedsopfattelse gennemførte han i sin egen tilværelse og ønskede konsekvent gennemført i samfundslivet. Derfor var det naturligt, at idéen til det første lokale selvstyre stammede fra ham. Gennem det måtte det grønlandske særpræg få vækstbetingelser og bevise sin berettigelse. Grønlands røst skulle høres. Rink optog idéen, der førte til forstanderskabernes indførelse 1862.

Ind imellem alt dette fandt Kleinschmidt stunder til at studere nordlysene og foretage meteorologiske iagttagelser. Han tegnede kortskitser, der i betragtning af hans mangel på hjælpemidler virker forbløffende ved deres nøjagtighed. Dertil kom hans aldrig svigtende interesse for studier af historisk karakter — naturligvis i den grønlandske fortid. Adskillige noter og kopier af breve fra hans hånd findes i arkiverne. Han skrev med lup den fineste håndskrift, man kan tænke sig. Hvorfor med lup? Vel for at spare på papiret. De fine lilleputbogstaver står med spinkel sikkerhed i snorrette linjer, let læselige — med lup. Indholdet står som regel i omvendt forhold til bogstavernes lidenhed. Synspunkterne er bygget op med en følgestrengthed, der får problemet og Kleinschmidts løsning af det til at stå urokkelig klart.

Ordentlig, konsekvent indtil det pedantiske, logisk klar, redelig og nøjsom, koncentreret i sin helhedsopfattelse, der indebar målet for hans virke — således var i al sin beskedne enkelhed denne store personlighed i det grønlandske samfunds fortid, og han lever skjult i dets nutid.

Finn Gad